

Mehanizmi političke kontrole nad omladinskim tiskom u socijalističkoj Hrvatskoj na primjeru *Poleta* (1976.–1990.)

O omladinskom listu Polet desetljećima je pisano samo prigodničarski, a ozbiljnije je analiziran jedino znatan utjecaj lista na hrvatska i jugoslavenska alternativna kulturna zbivanja. Potpuno je zanemarena politička dimenzija lista. Polet je pokrenut kao aktivistički projekt omladinske organizacije, koji je komunističke ciljeve i vrijednosti trebao približiti mladima na popularniji način. List, dakle, nije bio izraz spontanog mladenačkog političkog bunta, već je to postajao samo u razdobljima kada se otimao političkoj kontroli. Autor je rekonstruirao mehanizme kojima je omladinsko rukovodstvo, ali i ono partijsko, krojilo uređivačku i kadrovsku politiku u Poletu. Pritom je zaključio da se na list ne može primijeniti teza da se u kasnom socijalizmu politički pritisak na medije iz godine u godinu linearno smanjivao. Suprotno tome, Titov je odlazak ojačao dogmatske snage, tako da se baš na Poletovu primjeru uočava u kojoj je mjeri taj proces bio kontroverzan i slojevit. Liberalizacija je ubrzana tek u drugoj polovici 1980-ih godina, kad omladinska glasila iz objektivnih političkih razloga gube na važnosti.

Ključne riječi: Savez socijalističke omladine Hrvatske (SSOH), Savez komunista Hrvatske (SKH), samoupravni socijalizam, aktivizam, omladinski listovi, *Polet*, liberalizacija, politička kontrola, kadroviranje, smjene

Uvod

Javna percepcija omladinskog tjednika *Polet* u osamostaljenoj se Hrvatskoj uglavnom temelji na urbanoj legendi o provokativnom listu koji je „izluđivao“ političare i „podrivao“ komunističku vlast u kasnoj fazi samoupravnog socijalizma, uporno i sustavno šireći prostore medijskih sloboda. Nešto od toga i odgovara povijesnim činjenicama, pogotovo u domeni rušenja društvenih tabua i afirmaciji liberalnih svjetonazorskih vrijednosti. No, često spominjana „fantastična zabava“,¹ sintagma koja je trebala

1 Sintagmu je u nekim novinskim napisima i u dokumentarcima vezanim uz to razdoblje promovirao Denis Kuljiš, koji je u mandatu od ljeta 1978. do kraja proljeća 1979. bio zamjenik glavnog urednika Ninoslava Pavića.

odražavati dominantno raspoloženje u pojedinim *Poletovim* redakcijama, obično je vrlo kratko trajala. Gotovo sve uredničke mandate obilježila je snažna politička kontrola, u kojoj se nerijetko nisu birala sredstava kako bi bili zaustavljeni autori „ekscenčnih“, pa i „neprijateljskih“ tekstova, a i nositelji svih „neprihvatljivih pojava“. Vidljivo je to bilo u stalnim sukobljavanjima i nadmudrivanjima uredništava s osnivačem lista, Republičkom konferencijom SSOH, ali i pojedinim partijskim strukturama. Razna su uredništva u tome redovito izlazila kao gubitnici, a pojedinci i s političkom stigmom koja ih je, ukoliko su ostali u novinarstvu, pratila u daljnjoj karijeri.

Netočna i tendenciozna percepcija lista nije samo rezultat vječnog traganja za „boljom prošlošću“, što je uobičajen psihološki problem. Važniji je od toga nedostatak temeljnih istraživanja političkog statusa hrvatskog i jugoslavenskog omladinskog tiska. U Hrvatskoj, ali ni u drugim dijelovima bivše države, nema znanstvenih radova koji bi se bavili tim fenomenom. Istražujući cjelokupno razdoblje *Poletova* izlaženja, dakle razdoblje 1976.–1990., autor nije pronašao čak ni tekstove stručne razine koji bi faktografski odgovarali na temeljna pitanja o svrsi nastanka, načinu djelovanja i razlozima nestanka lista. Rijetkim bi se izuzetkom mogla smatrati doktorska disertacija Marka Zubaka „The Yugoslav Youth Press (1968–1980): Student Movements, Subcultures and Communist Alternative Media“ obranjena 2013. godine na Central European University u Budimpešti. U njoj je jedno poglavlje vezano uz *Polet* u njegovoj ranoj fazi, no taj rad tijekom pripreme ovoga teksta nije bio dostupan hrvatskoj javnosti.² Ne bi se smio zanemariti ni tekst Marijane Grbeše i Borisa Rašete „*Polet* i *Start* osamdesetih: crtice o izgubljenoj civilizaciji“, objavljen 2015. u zborniku „Osamdesete! Slatka dekandencija postmoderne“, iako se ne temelji na arhivskim istraživanjima, već na autorskom viđenju nekih dilema o političkoj i svjetonazorskoj ulozi središnjeg hrvatskog omladinskog lista. Sva ostala literatura služi samo za razumijevanja konteksta u kojem je *Polet* djelovao.

Autor je u takvim okolnostima bio prisiljen poslužiti se i metodom razgovora („oral history“) s nizom sudionika tih zbivanja, u čemu je, dakako, treba imati u vidu specifične interese svakog sugovornika, po potrebi i provjeravati pojedine činjenice iz više izvora. Ne smije se zanemariti ni podatak da je i autor svjedok dijela redakcijskih zbivanja. Koliko mu je to pomoglo da bi dobio cjelovitiju sliku, toliko je morao dodatno provjeravati objektivnost svojih stavova.

Razlog manjkavoj literaturi o omladinskom tisku leži i u činjenici da je tek posljednjih godina u Hrvatskom državnom arhivu dostupan Fond 1231-5 (Republička konferencija SSOH), s tim da u njegovu korištenju i nadalje ima znatnih restrikcija.³ Bez uvida u djelovanje omladinskog rukovodstva, *Poletova* osnivača i financijera, nemoguće

2 Autor Marko Zubak je to objasnio ugovorom sa stranim izdavačem koji je priječio objavu bilo kojeg segmenta doktorske disertacije.

3 Sukladno uobičajenim arhivskim pravilima, za razdoblje kraće od 30 godina treba formalna potvrda da se istraživanje obavlja u znanstvene svrhe, mahom bez mogućnosti kopiranja građe, tako da je jedina metoda vađenje bilješki, što bitno usporava i otežava istraživački proces. Još su veće restrikcije vezane uz dokumentaciju CK SKH, koji je u nekoliko slučajeva bitno utjecao na razvoj *Poleta*, tako da autor nije imao uvid u partijske sjednice koje su se odnosile i na taj list.

je objektivno vrednovati ono što se događalo oko lista, i koncepcijski i kadrovski, čak ni razumjeti pojedine uredničke postupke. Drugi je razlog, jednako bitan, što je svaka *Poletova* redakcija imala svoje specifičnosti, čak i različite faze, kao i drugačije odnose s političkim rukovodstvima, pa je teško donositi neke zajedničke ocjene. Vlast je, primjera radi, početkom 1980-ih osjetno drugačije reagirala na pisanje lista nego je to činila krajem istog desetljeća. Zato je autor bio prisiljen i na različite vrednovati pojedine poteze redakcije. Drugim riječima, pojmovi novinarske hrabrosti i oportunitizma u tom su se turbulentnom vremenskom razdoblju jako mijenjali.⁴

Suočavajući se s temom, autor je morao postaviti nekoliko temeljnih istraživačkih pitanja. Najvažnije je od njih bilo zašto je uopće pokrenut projekt *Polet*, odnosno kakav je bio njegov koncept i pristup temama u odnosu na dotadašnji omladinski tisak? Tu je, čini se, i najveća razlika između onoga što govori arhivska građa, s jedne strane, i percepcije u javnosti, čak i dijela samih *poletovaca*, s druge. Nadalje, koji su bili mehanizmi političke kontrole, tko su bili naredbodavci i koji je bio hijerarhijski lanac njene provedbe? Kako se teкао proces financiranja lista i na koji je način to korišteno za dodatne pritiske na list? Kako se u sve to uklapao Savjet lista, kao sredstvo „društvenog utjecaja“? Naposljetku, zašto je povremeni rast naklade lista bio u političkim strukturama znak za uzburku, dok su loši poslovni rezultati prihvaćani kao dokaz „držanja linije“?

Glavni indikator političke kontrole u socijalističkoj Hrvatskoj, logičan za sustav koji je zbog jednostranačja imao temeljna totalitarna obilježja,⁵ bile su česte promjene u uredništvu lista. *Polet* je u desetljeće i pol svoga izlaženja promijenio čak devet glavnih urednika, ne računajući tu i kratkotrajnog urednika nultoga broja. Većina, dakle, nije odradila planirane mandate. Konkretnije rečeno, trojica glavnih urednika (Ratko Bošković, Zoran Franičević, Mladen Babun) smijenjeni su izravnom političkom odlukom, koju je Predsjedništvo RK SSOH usuglasilo s rukovodstvom CK SKH.⁶ Daljnjoj trojici (Ninoslav Pavić, Ivan Kustić i Zoran Simić) jasno je rečeno da osmisle način na koji će se sami povući, a jedna se glavna urednica (Mirjana Rakela) nakon samo šest mjeseci povukla sama zbog kaotične situacije u redakciji. Prvi glavni urednik (Pero Kvesić) otišao je u vojsku čim su započeli politički zapleti, dok je posljednji (Ivica

4 Primjera radi, sve do sredine 1980-ih godina svaka riječ koja bi dovodila u pitanje „dignitet“ doživotnog jugoslavenskog predsjednika Josipa Broza Tita nailazila je na izravnu represiju vlasti, dok su se pred kraj toga desetljeća počeli pojavljivati tekstovi koji su dovodili u pitanje njegovo rješenje nacionalnog pitanja, kao i gospodarske rezultate jugoslavenskog okretanja Pokretu nesvrstanih.

5 U demokratskoj se Hrvatskoj često vode polemike o karakteru komunističkog sustava u poslijeratnoj Jugoslaviji. Rasprave su se i dodatno intenzivirale nakon što su dvojica slovenskih sociologa, Sergej Flere i Rudi Klanjšek, u specijaliziranom međunarodnom časopisu „Communist and Post-Communist Studies“, br. 47 (2014), str. 237-245, objavili članak „Was Tito's Yugoslavia totalitarian?“, u kojem su ustvrdili da je titoizam zbog raznih oblika pluralizma, pogotovo u gospodarskom i kulturnom segmentu, bio „polu-totalitarni“, zapravo i „bliži autoritarnom“. Nisu, međutim, oborili tezu da je Partija imala potpunu kontrolu u svim političkim procesima i da su sve masovne političke organizacije bile samo transmisije za realiziranje njenih stavova.

6 Nije riječ o pisanim odlukama partijskih tijela, ali se iz rasprava u sva tri slučaja na forumima lako uočavalo da su odluke prethodno dogovorene iza zatvorenih vrata.

Buljan) bio prekratko da bi se osnivač njime i počeo baviti. Sve su te promjene dovodile i do širih promjena u uredništvima, kao i u suradničkoj i dopisničkoj strukturi. U cijelom tom razdoblju samo je jednog glavnog urednika, i to zbog neuspjeha omladinskog vodstva u traženju vlastitog kandidata, izabrala sama redakcija (Ivan Kustić).

Ključno je pitanje bila svrha pokretanja „projekta *Polet*“, kao i svih drugih omladinskih glasila. Te tiskovine nisu bile zamišljene kao neki oblik zabave za mlađu generaciju, iako se podrazumijevalo da im je koncepcija manje obvezna nego u tzv. ozbiljnim listovima. Temeljni je cilj bio aktivistički i zasnivao se na načelu informativnosti, tako da su svi tretirani kao politička glasila.

Riječ je o istoj onoj svrsi, čak i temeljnom konceptu, zbog koje su se omladinski listovi od dolaska boljševika na vlast u Rusiji pojavljivali u svim komunističkim zemljama, a trajni je simbol toga trenda bila moskovska *Комсомольская правда*, tiskana u višemilijunskim nakladama. U Jugoslaviji je tu ulogu preuzela beogradska *Mladost*, koja se financirala iz saveznog proračuna, ali je svaka republika i pokrajina imala i svoje omladinske i studentske listove, uz niz tiskovina i na lokalnim razinama⁷.

Pojam aktivizma treba shvatiti na način na koji su ga koristile komunističke vlasti. Aktivizam je tada, za razliku od prakse demokratskih sustava, isključivo podrazumijevao borbu za režimske ideale. Drugim riječima, i *Poletov* je primarni aktivistički zadatak bilo promoviranje vrijednosti samoupravnog socijalizma kao „najhumanijeg“ i „najpravednijeg“ sustava koji je egzistirao u tadašnjem blokovski podijeljenom svijetu. Podrazumijevalo se i prihvaćanje Partije kao neupitnog predvodnika tih procesa, uz istodobnu osudu bilo kojeg oblika oporbenog djelovanja. Posebno je na meti bio svaki vid „nacionalizma“, uz potrebu snažnog naglašavanja jugoslavenske ideje. Svi su omladinski listovi trebali kod mlade generacije razvijati prorežimske osjećaje, odnosno motivirati mlade da se uključe u aktivnosti omladinske organizacije, što je bio i najpoželjniji put prema za uključivanje i u Savez komunista.

Suprotno nekim naknadnim tumačenjima, i *Polet* se sve do pred kraj svoga izlaženja, kad se politička situacija u federaciji radikalno promijenila, zaklinjao u Tita i „tekovine revolucije“, kao i jugoslavensko „bratstvo i jedinstvo“ i „zajedništvo“. Svaki je partijski i omladinski jubilej dobivao adekvatan prostor, kongresi SSOH i posebne priloge, pa i cijele brojeve. Tijekom ljeta, zbog afirmacije omladinskih radnih akcija, pripremana

7 Najdugovječnije hrvatsko omladinsko glasilo bio je zagrebački *Studentski list*, koji je uz manje prekide izlazio četiri i pol desetljeća. *Polet* se u poslijeratnom razdoblju pojavio u tri koncepta. Najprije je 1950-ih godina bio središnje srednjoškolsko glasilo, s težištem na literarnim sadržajima. U razdoblju 1966.-1969. bila je to „revija mladih“, većim dijelom usmjerena na elitističke kulturne fenomene. Značajnog su traga ostavili i *Tjedni list omladine (TLO)*, kojeg je Savez omladine Hrvatske (SOH) pokrenuo 1969. U isto vrijeme pokrenuti *Omladinski tjednik*, koji je bio glasilo zagrebačke omladinske organizacije, prestao je s izlaženjem početkom 1976. Specifičnost je tjednika *Polet* bila u tom što je to bio prvi projekt koji se istinski smatrao listom „mladih za mlade“. Dotad su listovi imali obilježje listova „za mlade“. Tijekom 1970-ih i 1980-ih godina zabilježen je i izlazak dvadesetak lokalnih omladinskih glasila, a najpoznatiji i najdugovječniji su od njih bili riječki *Val*, dubrovački *Laus*, splitska *Omladinska iskra*, kopriivnički *LOK* i osječki *Ten*.

su i posebno koncipirana „brigadirska“ izdanja. Titovoj su smrti bila posvećena čak dva *Poletova* broja, a nije se štedjelo na prostoru ni kod opraštanja s drugim partijskim velikanima. Iako je bio vrlo kritičan i reformski usmjeren prema stanju u društvu, list nije dovodio u pitanje poredak i državni okvir. Ponajviše je o tome govorio i njegov propagandni slogan iz druge polovice 1980-ih: „Novina za 22 milijuna Jugoslavena“.⁸

Realizaciju tih ideološki motiviranih ciljeva izravno su kontrolirala omladinska rukovodstva koja su bila osnivači i financijeri omladinskog tiska. U *Poletovu* je slučaju, budući da je riječ bila o republičkom glasilu, tu ulogu imala RK SSOH, a operativne je poslove, vezane uz koncept i kadrovsku politiku lista, vodilo njegovo Predsjedništvo, u kojem su glavnu riječ imali profesionalni omladinski dužnosnici.⁹ Dodatnu je ulogu u tome od 1981. imao i Savjet lista, koji je prema zakonskim rješenja o informativnoj djelatnosti imao savjetodavnu ulogu. U njemu su bili predstavnici svih društveno-političkih organizacija, a svoje je djelovanje većinom usuglašavao s omladinskim rukovodstvom¹⁰. Praksa je pokazala da je Savjet u ideološkom i političkom smislu nerijetko bio rigidniji od omladinskog rukovodstva pa je bio još jedan faktor otežavanja slobodnijeg i otvorenijeg pristupa novinarskim temama.

Financiranje omladinskog tiska, kako je već naglašeno, bilo je i važno sredstvo političke kontrole. Unatoč tome što je od svih hrvatskih omladinskih glasila bio u konceptualnom smislu najviše okrenut čitalačkoj publici, a i što je Centar za društvene djelatnosti (CDD) kao njegov izdavač imao uhodanu službu prodaje, *Polet* nikada nije bio financijski samoodrživ projekt. Od prvog do posljednjeg broja ovisio je o dotacijama, neovisno o kretanjima prodaje i marketinških prihoda. Štoviše, *Poletove* dotacije iz republičkog proračuna redovno su činile više od polovice onih koje su bile potrebne za rad redakcije i tiskarske troškove. Bilo je i razdoblja kad su dotacije pokrivale i tri četvrtine rashoda. *Poletove* su naklade bile niže od onih koje su se prigodničarski spominjale, krećući se u rasponu od 15-ak do 80-ak tisuća primjeraka, s tim da se prosjek bio oko 25-30 tisuća primjeraka,¹¹ često i uz visoku remitendu, pa

8 *Polet*, br. 355, 31. listopada 1986., tekst na naslovnici.

9 Do pred kraj 1970-ih godina sve je operativne poslove u zgradi društveno-političkih organizacija na Šetalištu Karla Marxa 14, današnjem Prisavlju, vodio Sekretarijat Predsjedništva RK SSOH, kojeg su činili samo omladinski profesionalci. U cilju proklamirane demokratizacije organizacije to je tijelo prestalo biti metoda rada pa je odluke kasnije donosilo Predsjedništvo, u kojem su više od polovice članova činili volonteri, čime je, suprotno namjeri, zapravo i ojačao operativni status predsjednika i sekretara Predsjedništva RK SSOH.

10 Savjet *Poleta* činili su delegati iz SKH, SSRNH, SSH, SUBNOR-a, Sabora SRH, RSIZ-a kulture, RSIZ-a usmjerenog obrazovanja, izdavačke kuće *Vjesnik*, društvenih organizacija koje su bili kolektivni članovi SSOH, organizacija SSOH po tadašnjim Zajednicama općina te RK SSOH, uz glavnog urednika lista te predstavnika redakcije i CDD-a kao izdavača.

11 Naklada, prodaja i remitenda *Poleta* mogla se detaljno analizirati iz izvještaja koje je CDD redovno slao Predsjedništvu RK SSOH, kao i iz rasprava na omladinskim forumima. Tvrdnja, primjerice, na hrvatskoj *Wikipediji* da je *Poletova* naklada dosegla i do „150 tisuća primjeraka“ nema nikakvo utemeljenje i služi samo mitologizaciji projekta. Svi su brojevi pokazatelji dostupni u arhivskoj dokumentaciji vezanoj uz djelovanje omladinskog rukovodstva: HR HDA, Fond 1231-5.

je razumljivo da prihodi od prodaje nisu mogli stvarati preduvjete za profitabilno poslovanje.¹²

Treba naime imati na umu da je 1980-ih godina Jugoslaviju potresala iznimno visoka inflacija, u pravilu dvocifrena, na kraju i trocifrena, te da su vladale kronične nestašice uvoznog roto-papira. Cijene tiskanja doslovno su gušile poslovanje. Iznimno teška materijalna situacija bila je i vrlo pogodno sredstvo za stalne političke pritiske. Kad je neko uredništvo iskočilo iz zadanih okvira, smanjivane su i dotacije, što se odmah odražavalo i na manji broj stranica, kao i radikalno smanjenje broja suradnika i dopisnika. Pojednostavljeno rečeno, novca je dovoljno bilo samo za podobna uredništva. Naglo ga je pak nestajalo kad su se stvarali preduvjete za smjenu onih koji nisu adekvatno pratili inicijative vodstva RK SSOH.

Tako je *Polet*, uz kadrovske smjene, već 1979. prvi puta bio u opasnosti da postane dvotjednik, a od jeseni 1985. to je i postao, što mu je bitno smanjivalo medijski utjecaj. Istodobno, omladinska rukovodstva nikad nisu ohrabrivala konceptualne pomake koji bi išli za većom komercijalizacijom lista, jer su bili svjesni da bi to smanjivalo razinu političke kontrole. Bila je to vrtinja u krugu koja je neminovno dovela do situacije da ubrzane političke promjene 1989.–1990. rezultiraju odlaskom s povijesne pozornice i omladinske organizacije i s njom pupčano vezanog omladinskog tiska.

Aktivističke pobude za pokretanje *Poleta*

Nakon što je još 1972. zbog podržavanja *proljećarske* politike prekinuto izlaženje *Tjednog lista omladine*, SR Hrvatska je sredinom 1970-ih bila jedina jugoslavenska republika u kojoj nije izlazilo središnje omladinsko glasilo. Istovremeno, hrvatsko se omladinsko rukovodstvo u tom razdoblju hvalilo činjenicom da u jugoslavenskim okvirima ima najviše članova SSO. Formalna se brojka tih godina obično kretala oko 750 tisuća, što je trebalo biti dokaz da i mladi slijede politiku koju je simbolizirala sjednica u Karađorđevu, kad je dogmatska partijska struja uklonila onu reformističku.

Zato su pripreme za pokretanje nove omladinske tiskovine krenule još krajem 1974., što se poklopilo i s transformacijom Saveza omladine Hrvatske u Savez socijalističke omladine Hrvatske.¹³ No, taj je proces unutar omladinskog rukovodstva tekao

12 Nijedan omladinski list u Hrvatskoj nije uspio poslovati bez dotacija, čak neovisno o tome što su kasnih 1980-ih godina pokušavali informativnost zamijeniti sa senzacionalizmom. Zato se nijedan od njih nije održao nakon državnog osamostaljenja. Poslije raspada Jugoslavije održala se jedino ljubljanska *Mladina*, jer se na vrijeme i politički i poslovno distancirala od omladinske organizacije, postajući medijski predvodnik slovenskog puta u višestranačje.

13 Unatoč tome što se u novom imenu naglašavala ideološka osnova omladinskog okupljanja, ta se transformacija zasnivala i na ustavnim promjenama iz 1974., kojim je ojačan položaj republika i pokrajina u odnosu na saveznu državu. Jačanje federalizma, s konfederalnim primjesama, u odnosu na dotadašnja centralistička rješenja još je više naglašavalo potrebu da se i u medijskom smislu afirmiraju specifični interesi SSOH.

vrlo sporo, tako da je tek u studenome 1975., kad su se usvajala „idejno-politička pitanja SRH u razdoblju 1976.–1980. i zadaci SSOH“,¹⁴ navedeno da se radi „i na listu koji bi trebao od Nove godine vidjeti svjetlo dana“ i koji bi se zvao *Polet*.¹⁵ U slikovitom je obrazloženju projekta navedeno da koliko bi ta tiskovina „poletjela“ ponajviše ovisi o sredstvima, točnije o „kesi koliko bude duboka“.

Predviđeni rok izlaska lista nije poštivan, budući da su omladinski dužnosnici predvidjeli spoznaju da za pokretanje lista nedostaje „kadrovska jezgra“, jer je upravo gašenje lista *TLO* prekinulo kontinuitet u djelovanju i zanatskom osposobljavanju omladinskih novinara. Okupljanje buduće *Poletove* redakcije započelo je tek u proljeće 1976., tako da se sve do jeseni nije znalo tko će preuzeti koju uredničku obvezu. No, već u svibnju te godine, dakle pet mjeseci prije izlaska nultog broja lista, omladinsko je rukovodstvo uz pomoć budućeg izdavača, omladinske izdavačke kuće Centar društvenih djelatnosti (CDD), napravilo *Poletov* koncept,¹⁶ koji je zatim nametnut uredništvu. Taj se koncept, kako je i rečeno, većinom zasnivao na „Smjernicama informativne i nakladne djelatnosti SSOH“ iz 1974., što znači da je bio rađen mahom u krugu omladinskih dužnosnika.

Usvojene koncepcijske osnove budućeg omladinskog tjednika zaslužuju pozornost, jer je riječ o dokumentu na koji se omladinsko rukovodstvo godinama pozivalo, dozvoljavajući tek manje izmjene njegovih temeljnih postavki. Realiziranje tog koncepta bilo je mjerilo po kojem je Predsjedništvo RK SSOH krojilo i kadrovsku politiku. Njegova je temeljna misao bila da se informativna djelatnost mora podrediti političkom aktivizmu i da je „nerazdvojni dio, integralni element i jedan od nosilaca politike SKH i SSOH“. Zadaća je omladinskih listova da „moraju otvarati prema javnosti radne i životne prostore mladih, otvarati njihove probleme, akcije, uspjehe i neuspjehe i uključivati ih... u stalnu javnu komunikaciju, s jasnom političkom i žurnalističkom tendencijom“. Još konkretnije rečeno, cilj se trebao ogledati u „permanentnom stvaranju jednog socijalističkog mnijenja u svakoj sredini“.¹⁷

Interesantno je da su se te *Poletove* koncepcijske osnove, gdje se, unatoč ideološkim ograničenjima, naglašavala potreba za novinarstvom koje bi kritički preispitalo položaj i interese mlade generacije, postupno sužavale u korist veće političke kontrole.

14 HR HDA, Fond 1231-5, kutija 438, proširena sjednica Predsjedništva RK SSOH, održana 6. listopada 1975.

15 Isto. U dokumentaciji nema potvrde da bi se o imenu novoga projekta vodila neka šira rasprava. Omladinsko se rukovodstvo opredijelilo za ime koje je odražavalo ideološki optimizam, a istodobno je bilo najčešće u tradiciji hrvatskog omladinskog tiska, budući da su listovi pod tim imenom, ali s drugačijim koncepcijama, izlazili i 1950-ih i 1960-ih godina. S druge strane, komunistička pravila obnašanja vlasti nisu dozvoljavala da novi projekt bude nastavljач politički prokazanog *Tjednog lista omladine*.

16 HR HDA, Fond 1231-5, kutija 438, sjednica Predsjedništva RK SSOH, održana 24. svibnja 1976.

17 Isto. Vrijeme je pokazalo da su omladinski novinari, posebno oni *Poletovi*, obično optuživani da su umjesto stvaranja „socijalističkog mnijenja“, svojom hiperkritičnošću zapravo kompromitirali poređak i stvarali „malograđansko“ raspoloženje, odnosno da su poticali „amerikanizaciju“ društvene zbilje.

Taj se proces u samoupravnoj terminologiji cinično nazivao „podruštvljavanjem informiranja“, s obzirom da je u svojoj biti težio suprotnom efektu. Samo godinu dana nakon kretanja lista održana je sjednica omladinskog rukovodstva koja je razotkrivala da su aktivisti s terena većim dijelom bili protiv *Poletovog* „senzacionalističkog“ načina sagledavanja društvenih problema,¹⁸ iako je list u tom razdoblju bio na čvrstom aktivističkom konceptu.

Većina se lokalnih omladinskih dužnosnika opirala i prvotnom planu da list ima i niz regionalnih izdanja.¹⁹ Umjesto toga, dio njih je tražio od osnivača veću kontrolu objavljenih sadržaja, kao i posebno „filtriranje“ suradnika, kako u listu ne bi pisali oni „koji to ne bi trebali raditi“ i „koji nisu načisto što je to SSO“. U tom je kontekstu nekoliko *Poletovih* pokušaja okupljanja dopisnika s terena išlo isključivo preko općinskih i međuopćinskih omladinskih organizacija, gdje su oni nepodobni odmah eliminirani, dok su na popisima uglavnom bili oni koji su po direktivi trebali preuzeti tu obvezu.²⁰

Tražilo se i da stručne službe RK SSOH ili neka specijalizirana medijska institucija analizira svaki broj *Poleta*, kako bi se onemogućila politička „skretanja“ i ostali „negativizmi“, a i brojne „vulgarnosti“, te da svoje zaključke promptno dostavljaju „Sekretarijatu i ostalim zainteresiranim činiocima“. Smisao je takvih rigidnih stavova, zbog kojih je poduže tinjao i prvi veći sukob između redakcije i omladinskih foruma, da list ponajprije treba odražavati „revolucionarni duh u pisanju“ i da težište treba biti na afirmaciji „pozitivnih primjera iz prakse“. Za to je u list trebalo dovesti „revolucionarni kadar“, i to onaj „do kraja revolucionaran, a ne površno“.²¹ Nametanje te radikalne politizacije u redakcijskim je krugovima shvaćano kao dodatni pritisak na novinarske slobode, odnosno da se i nadalje postojala boljševička svijest da mediji moraju biti sredstvo indoktrinacije i političke kontrole.²²

U tom je razdoblju uvedena i praksa da *Poletovi* urednici nakon svakog objavljenog broja dolaze „na kavu“ u omladinsko rukovodstvo. Tu bi uz profesionalnog člana Predsjedništva zaduženog za informiranje, nerijetko i predsjednika ili sekretara, zajednički listali novine. Urednici bi tada bili upozoravani što je „dobro“ i „poželjno“, a još više

18 HR HDA, Fond 1231-5, kutija 474, zajednička sjednica Predsjedništva RK SSOH s članovima redakcije *Poleta* i predsjednicima Konferencija SSOH Zajednica općina i predsjednikom GK SSOH Zagreba, održana 28. rujna 1977.

19 Isto. Umjesto da svaka regija dobije svoje regionalno izdanje, u kojem bi se mijenjale četiri stranice, na kraju je lokalnu varijantu *Poleta* dobila samo Pula, čija je omladinska organizacije jedina bila spremna snositi troškove takvog izdanja. Regionalno je izdanje tu trajalo samo jednu sezonu, od jeseni 1977. do početka ljeta 1978.

20 Jasno, pojedinci su se i izravno javljali u redakciju, šaljući svoje tekstove s terena, a ako su zadovoljavali kvalitetom obično su zadržavani kao stalni suradnici. No, zabilježeno je i više slučajeva da su lokalna rukovodstva tražila da redakcija prekine suradnju s takvim „solistima“, koje nije mogla imati pod kontrolom.

21 Isto.

22 Ninoslav Pavić je o tom sindromu pisao u svom uvodniku „Imobilizam i debele fotelje“, objavljenom u *Poletu* br. 44 od 9. prosinca 1977., dok je Zoran Franičević u više tekstova o razgovorima s omladinskim dužnosnicima, iz kojih se mogla zaključiti permanentna težnja k „boljševizaciji“ lista.

što „nije poželjno“ ili je „potpuno promašeno“. Takav se ritual u *Poletovoj* redakciji nazivao „šamponiranjem“, u kojem je svatko igrao svoju predstavu, čega su svi za stolom bili i međusobno svjesni.²³ No, političko licemjerje, gdje su se forme često razdvajale od sadržaja, bilo je tipično za funkcioniranje komunističkog sustava. Omladinski su dužnosnici, naime, znali da su tražili od novinara i ono što više nije imali puno zajedničkog s realnom društvenom situacijom, no time su se „pokrivali“ kad bi iz partijskih struktura dobivali kritike da su „previše popustljivi“.

Ukratko, od mladih se urednika i autora tražilo da budu „prvenstveno aktivisti“, a tek onda i novinari.²⁴ Indikativno je da je u tezu kako je autor ponajprije politički aktivist koji treba unaprijed biti svjestan učinaka svojih tekstova, na sjednici zagovarao kasnije zacijelo i najvažniji *Poletov* glavni urednik Zoran Franičević. Uoči imenovanja u prosincu 1979. Franičević je eksplicitno ustvrdio da bi članovi njegove redakcije trebali razmišljati „kao omladinski aktivisti, a manje kao novinari“, dakle da se ona mora ponašati „kao jedan OO SSO“.²⁵ Tek se na dužnosti glavnog urednika uvjerio da politički aktivist ne može biti dobar novinar, odnosno da su te dvije pozicije interesno nespojive i da obje strane nikada ne mogu biti zadovoljene.²⁶ Aktivist i novinar, što je bilo posebno potencirano u jednostranačkim sustavima, pokazali su se otvorenim protivnicima.

Da bi ta razlika u interesima bila još izraženija, od *Poletovih* se urednika, posebno glavnih, u pravilu tražilo da budu i članovi Saveza komunista, što se ponekad pretvaralo u prave političke igrokaze. CDD-ov je urednik Inoslav Bešker naknadno svjedočio da je osobno „kreirao“ dotad nepostojeći partijski staž Ninoslava Pavića.²⁷ Kad je od Ratka Boškovića zatražen uvid u partijsku knjižicu, zatražio je žurni prijem na svom matičnom Filozofskom fakultetu, što je preraslo u pravu aferu.²⁸ Iako se politička klima u međuvremenu ponešto mijenjala, 1986. na Savjetu listu prozivan je i Zoran Simić da se netočno izjašnjavao o svom partijskom statusu.²⁹

Snažan pritisak omladinskih aktivista na spomenutoj je rujanskoj sjednici 1977., koji je prijetio onemogućavanjem iole normalnog rada *Poleta*, ponešto amortiziran istupima članova redakcije i vodstva CDD, gdje je naglašavano da slične izdavačke koncepte, čak i slobodniji pristup političkim temama, iskazuju i neki omladinski listovi u

23 Izjava Gorana Litvana autoru od 10. srpnja 2014.

24 Isto.

25 HR HDA, Fond 1231-5, kutija 445, 19. sjednica Predsjedništva RK SSOH, održana 4. prosinca 1979.

26 Franičević se tijekom 1980. kao glavni urednik list profilirao na snažnoj kritici nefunkcioniranja proklamiranog samoupravnog sustava i podređenog položaja mlade generacije. Ismijavao je omladinsko rukovodstvo zbog njegove birokratiziranosti i karijerizma, istodobno rušeći tabue i otvarajući mnoge važne svjetonazorske teme, a u tom je razdoblju u tekstovima prevladao i „jezik ulice“, što je bila tendencija još od razdoblja prvog glavnog urednika Pere Kvesića.

27 Izjava Inoslava Beškera autoru od 8. prosinca 2013.

28 Izjava Ratka Boškovića autoru od 6. travnja 2014.

29 HR HDA, Fond 1231-5, kutija 591, 5. sjednica Savjeta *Poleta*, održana 30. rujna 1986.

istočnome lageru, posebno u Poljskoj. To je prisutne jako iznenadilo, jer se nikad na skupovima vezanim uz informativne sadržaje nije događalo da bi netko hrvatske listove ocijenio konzervativnijima od onih koji su izlazili u zemljama „realnog socijalizma“. Naglašavana je i teza da je kritičko omladinsko novinarstvo, čiji je *Polet* morao biti predvodnik, način da se privilegirana „omladinska gerontokracija“ sasvim ne odvoji od „omladinske populacije“.

Kad je riječ bila o samom CDD-u, treba imati na umu da se ni njegov direktor, pa ni dio rukovoditelja pojedinih sektora, nije birao po načelu stručnosti i iskustva za takve poslove, već je to u pravilu bila nagrada za profesionalne omladinske dužnosnike nakon isteka njihovih mandata, i to bez visoke stručne spreme, što su dokazivali primjeri Josipa Čondića, Đure Tadića, Mladenke Duras i Josipa Pernara. Djelomično je izuzetak bio samo Dag Strpić, u čijem je mandatu bio i pokrenut *Polet*, iako je i on imao bogat aktivistički staž, a bio je i glavni urednik *Studentskog lista*, no već u proljeće 1977. otišao je za asistenta na Fakultet političkih nauka. Sve je to imalo odraza na CDD-ovo uglavnom problematično poslovanje.

Poletovo je uredništvo početkom jeseni 1978. iskoristilo pripreme za omladinski kongres, na kojem je obavljena i smjena rukovodstva, da bi se odmaklo od početnog omladinskog aktivizma i krenulo s komercijalizacijom lista. Koncept su osmislili Ninoslav Pavić i Denis Kuljiš, a njegov se vrijednosni sustav temeljio na zapadnjačkom konzumerizmu, posebno u smislu afirmacije rock-kulture i estradizacije javnosti.³⁰ Velik je pomak učinjen i u grafičkom izgledu, jer je dizajn – koji je po modelu američkih i britanskih underground tiskovina napravio konceptualni umjetnik Goran Trbuljak – utjecao na niz hrvatskih tiskovina.

Poletov je inovirani koncept, koji je među mladima baš zbog odbacivanja uobičajenih političkih floskula bio dobro prihvaćen, u omladinskom rukovodstvu shvaćen kao svojevrsna ideološka diverzija. Od redakcije je traženo da se trajno odrekne „zabavljačkog“ pristupa. Pritisak je eskalirao nakon što su se i partijski dužnosnici i vodstvo SUBNOR-a uključili u obračun s listom zbog objavljivanja negativne recenzije filma „Okupacija u 26 slika“, shvaćene kao napad na revolucionarne vrijednosti. Bio je to uvod u kasnije Pavićevo tiho odstupanje s dužnosti glavnog urednika, a samim tim su u *Poletovoj* redakciji ponovno ojačali i kontrolni mehanizmi omladinskog rukovodstva.

Umjesto postupne liberalizacije, rast političkog pritiska

Iako bi se moglo pretpostaviti da se u tom kasnom socijalizmu politički pritisak na omladinske tiskovine iz godine u godinu linearno smanjivao, to u hrvatskom primjeru naprosto ne odgovara činjenicama. Točno je, s jedne strane, da je Jugoslavija u bitno većoj mjeri

30 *Polet*, br. 72 od 3. listopada 1978., kojim je krenuo novi serijal, imao je na naslovnici tada najveći estradnu zvijezdu Zdravka Čolića, koji je u intervjuu na tri stranice čitateljima poslao i poruku s jasnim svjetonazorskim konotacijama: „Ne mogu se žaliti!“.

od ostalih komunističkih zemalja bila otvorena prema inozemnim utjecajima zbog relativno slobodnog prelaznja granice, kao i masovnog rada njenih građana u inozemstvu. Iz toga je proizašlo kopiranje zapadnjačkog stila življenja i sve veći uvoz inozemnih proizvoda, što je samo po sebi „topilo“ revolucionarne dogme i nerealna politička obećanja. S druge strane, Titova je bolest, ubrzo i smrt, na što se nadovezala i dugotrajna gospodarska kriza, dovela do jačanja dogmatskih partijskih struktura, koje su željele zaustaviti proces daljnje liberalizacije društva, stvarajući psihozu neformalnog izvanrednog stanja.

Kad je *Polet* bio u pitanju, upravo je od kraja 1979. pa do jeseni 1985. bilo i najviše intervencija u koncepciju lista i njegovo kadrovsko ekipiranje. Treba naime znati da je u studenome 1979. u *Poletu* došlo do druge velike političke afere. Redakcija predvođena Ratkom Boškovićem preko jednog je u alegorijskoj maniri napisanog pisma čitatelja pozvala mlade Zagrepčane na javni prosvjed ispred disko-kluba „Big Ben“ u Bogovićevoj ulici, a motiv je bilo maltretiranja dugokosih u jeans odjevenih posjetitelja, tzv. „hašomana“. Do prosvjeda zapravo nije ni došlo, no činjenica da je netko po prvi put u poslijeratnom razdoblju pozvao mlade na javni bunt sablaznila je političke strukture. Vrlo je oštro reagirao Milutin Baltić, sekretar Predsjedništva CK SKH, koji je 21. prosinca s omladinskim rukovodstvom održao „radni dogovor“: Radilo se zapravo o političkom brifingu na kojem je zatražio jačanje kontrolnih mehanizama nad listom nakon smjene Ratka Boškovića, vršitelja dužnosti glavnog urednika.³¹

Izravna je posljedica bio stav osnivača lista da se u koncepciji lista treba dosta toga promijeniti,³² točnije da se list, umjesto bavljenja marginalnim socijalnim skupinama, mora „nepokolebljivo zalagati za odlučujući utjecaj radničke klase u društvu“, zbog čega je donesena odluka da se intenziviraju i pripreme za formiranje Savjeta lista. Sugerirano je, suprotno tržišnoj logici, da se „prodaja lista ne bi trebala bitnije povećavati, jer bi svaki takav napor ugrozio koncepciju lista“. To je zapravo značilo da je trebalo odustati od godinu dana ranije pokrenute komercijalizacije lista i vratiti se primarnom omladinskom aktivizmu.

Najbizarnija je ipak bila odluka da se osnuje redakcijski kolegij, kako je birokratski formulirano, „od delegata *Poleta* i delegata SSOH“, koji će „utjecati na orijentaciju lista“.³³ U praksi je to značilo, što je novi mandatar Zoran Franičević i realizirao, da su članovi uredništva postali i profesionalni član Predsjedništva zadužen za informiranje te jedan djelatnik stručnih službi RK SSOH. Takav oblik ispreplitanja politike i novinarstva nije se, međutim, pokazao održivim. Nakon nekoliko brojeva politički su se „policajci“³⁴ zbog nesnalaženja, a i negativnih odjeka u javnosti, povukli iz uredništva,

31 HR HDA, Fond 1231-5, kutija 445, razgovor članova Predsjedništva RK SSOH s Milutinom Baltićem, održan 21. prosinca 1979.

32 HR HDA, Fond 1231-5, kutija 445, 19. sjednica Predsjedništva RK SSOH, održana 4. prosinca 1979.

33 Isto.

34 *Poletova* je redakcija to i doslovno shvatila, jer je pridruženi član uredništva iz omladinskog rukovodstva, Milan Brezak, došao iz Republičkog sekretarijata za unutarnje poslove, a tamo se nakon mandata i vratio.

ali je već tada bilo jasno da preoblikovano uredništvo neće imati potporu omladinskog vodstva.³⁵ Franičević je od omladinskog rukovodstva zbog iznimno kritičkog stava prema djelovanju cjelokupnog SSOH doživljen kao svojevrsni politički otpadnik. Mandat mu je krajem prosinca 1980. okončan izravnom političkom smjenom,³⁶ uz koju je obznanjen i cijeli niz njegovih ideoloških propusta, a pobrojani su i prilozi kojime je *Polet* navodno vrijeđao javni moral.³⁷ U revanšističkoj je maniri samo nekoliko dana kasnije, bez mogućnosti odgode, upućen na odsluženje vojnog roka.

Još je jedan kadrovski slučaj, ali s neočekivanim raspletom, vrlo plastično dokazivao kojim se sve metodama pokušavala ostvarivati kontrola nad radom središnjeg hrvatskog omladinskog lista. Riječ je bila o slučaju Ivice Grčara, višegodišnjeg zaposlenika stručnih službi RK SSOH. Kad se, nakon šestomjesečnog mandata Mirjane Rakele, u rujnu 1981. ispostavilo da omladinsko vodstvo unutar redakcije nema svog kandidata za dužnost glavnog urednika, ona je ponuđena tridesettrogodišnjem Grčaru. Osim što se nije uklapao u nepisano pravilo da dob urednika bude unutar okvira pripadnosti omladinskoj organizaciji, dakle do navršenih 27 godina života, veći je problem bilo to što do tada nije radio u medijima. Svjestan svega toga, Grčar se odupro pritiscima iz Predsjedništva RK SSOH za preuzimanje lista, ali je naposljetku pristao biti član uredništva.³⁸

Iako je od Grčara zatraženo da kontrolira rad redakcije predvođene Ivanom Kustićem, kako bi se izbjeglo objavljivanje neželjenih tekstova, on se ubrzo profilirao kao zaštitnik svojih mlađih kolega. Zbog toga je 1983. došao u izravan sukob s omladinskim rukovodstvom i novom upravom Centra za društvene djelatnosti (CDD). S uredničke je dužnosti degradiran na posao dostavljača u CDD-u. Javno ga je ponižavanje, koje je bilo i jasna poruka svima koji su se suprotstavljali odlukama omladinskih dužnosnika, ohrabrilu da u sudskom postupku sruši takvo rješenje. No, i nadalje mu je onemogućen bilo kakav novinarski rad. Novinarstvu se vratio tek kad su se bitno promijenile političke okolnosti.³⁹

35 Rasplet se naslućivao već u proljeće 1980., kad se Predsjedništvo RK SSOH danima nije ni oglasilo u dotad najvećoj *Poletovoj* aferi, objavljivanju fotografija obnaženog golmana Milana Šarovića, koja je dovela do privremene zabrane broja 127 od 26. ožujka 1980. Ukidanje takve presude, čime je onemogućen i kazneni progon novinara, bio je rezultat umješnosti vodećih ljudi CDD-a i *Poletovog* pravnog zastupnika.

36 Potrebno je napomenuti da su samo smjene Zorana Franičevića i, pet godina kasnije, Mladena Babuna objavljene u medijima bez mistifikacija, dakle kao rezolutne političke odluke omladinskog rukovodstva, dok je u slučaju Ratka Boškovića prvotna izjava o smjeni korigirana kao „istek“ njegovog šestomjesečnog v. d. mandata. Poznata metoda „čitanja između redova“ u komunističkom je razdoblju sugerirala javnosti da osoba za koju se u medijima navodilo da joj je istekao mandat neće biti u mogućnosti obnoviti ga u bilo kojoj formi.

37 Najzanimljiviji je bio slučaj naslovnice *Poleta* br. 146 od 24. prosinca 1980., na kojoj je bila fotografija člana neke slabo poznate beogradske rock grupe s izbuljenim očima. Omladinski su dužnosnici paranoično protumačili da se redakcija time pokušava nametnuti dojam straha pred budućnošću koja će zavladati u Jugoslaviji nakon Titove smrti.

38 Izjava Ivice Grčara autoru od 10. srpnja 2014.

39 Autor je u posjedu cjelokupne dokumentacije vezane uz Grčarov spor s CDD-om.

U prvoj polovici 1980-ih godina miješanje omladinskih rukovodstava u uređivačku politiku *Poleta* doseglo je vrhunac. Franičevićeva je smjena dovela i do prisilnog odlaska s dužnosti i dotadašnjeg direktora CDD-a Josipa Čondića, u čijem je mandatu list izrastao u pravi medijski fenomen, po grafičkim inovacijama, svjetonazorskim probojima i političkoj provokativnosti prepoznat i na širim jugoslavenskim prostorima. Njegov nasljednik Đuro Tadić dobio je od omladinskog rukovodstva naputak da napokon zaustavi još u mandatu Ninoslava Pavića započeto „neosnovano prebacivanje“ na tržište. Time se pokušavala spriječiti navodna tendencija da i koncepcija lista „postane avangardna, intelektualističkija, samouvjerenija“. Važno je bilo da *Polet* ne preraste u prepoznatljivi „centar intelektualnog djelovanja“, budući da su neki mislili, kako je naglašeno u raspravi, „da su pametniji od vodstva omladinske organizacije“.⁴⁰ A to se nije moglo tolerirati.

Podloga za rigidnu netržišnu orijentaciju, za koju se zalagala garnitura predvođena predsjednikom Nadom Karaman, suprotna i u to vrijeme pripremanih mjera saveznih vlasti za reformiranje krizom zahvaćenog gospodarskog sustava, bila je nešto ranije održana sjednica RK SSOH na temu „daljnje izgradnje sistema informiranja u SSOH“. Tamo je rečeno da je potrebno da se mladi novinari „odlučno suprotstave svim pojavama zatvaranja redakcija, kritizerstva, ljevičarenja, nihilizma i ostalih pojava kojih još uvijek ima na stranicama omladinske štampe“. Ne smije, rečeno je, biti „ni biltenski ni pasivni“, još manje destruktivan, a ne treba se baviti ni „marginalnim problemima“. Bilo je detaljno pobrojeno, dakle, što omladinski tisak ne bi smio biti. Ostalo je, međutim, nejasno što bi trebao predstavljati i o čemu pisati. Spora jedino nije bilo oko toga da mlade kadrove treba školovati tako da posjeduju „visoka moralna načela“, temeljena na „jasnoj idejnoj usmjerenosti“.⁴¹

Vrhunac ideološke ofenzive dogmatskih struktura u omladinskom rukovodstvu usmjeren na *Poletov* koncept i kadrovsku strukturu uslijedio je u ljetnim mjesecima 1983., kad je na čelu omladinske organizacije bio Rade Šekuljica. Tada je od stručnih službi RK SSOH „za internu upotrebu“ naručena analiza od broja 220 do broja 237/238. Pozivajući se na rezultate tog politički vrlo tendenciozno sročeneog teksta, na srpanjskoj je sjednici omladinskog rukovodstva⁴² u uvodnoj riječi zaključeno da je *Polet* formalno predvođen Ivanom Kustićem „ostao nažalost na pozicijama kritizerstva“, uz često spominjanu sklonost „nihilizmu i defetizmu“, i da je posezao za onim „negativnim, crnim primjerima iz naše prakse, ne analizirajući uzroke niti tražeći i ne vjerujući

40 HR HDA, Fond 1231-5, kutija 449, 16. sjednica Predsjedništva RK SSOH, održana 4. srpnja 1981. u Fažani. Politički su dužnosnici bili posebno uznemireni kad su u pojedinom mediju prepoznavali tendenciju prerastanja u „otuđeni centar moći“, što je značilo da nad njima punu političku kontrolu.

41 HR HDA, Fond 1231-5, kutija 422, 3. sjednica RK SSOH, održana 16. travnja 1981.

42 HR HDA, Fond 1231-5, kutija 455, 12. sjednica Predsjedništva RK SSOH, održana 28. srpnja 1983. Analizu lista napravila je analitičarka u stručnim službama Marina Selak i bila je datirana 15. lipnja 1983. Uvodno je, pak, izlaganje imala Mirjana Rakela, koja je u međuvremenu postala profesionalna članica Predsjedništva, zadužena za informiranje.

u moguće puteve njihova razrješavanja“. Prozivani članovi redakcije na sjednici su etiketirani kao „otkačena linija“.

Negativno je određenje dotadašnjeg uredništva poslužilo tome da bude odbijena kandidatura Srđana Španovića za glavnog urednika, iako su ga podupirali i redakcija i vodstvo CDD-a. Nakon toga je Predsjedništvo na to mjesto postavilo politički podobnijeg Mladena Babuna. Kako je *Polet* zbog proceduralnih razloga vezanih uz spomenuto imenovanje morao biti i tema naredne sjednice omladinskog rukovodstva, optužbe su proširene. Uvodničarka Mirjana Rakela težište je stavila na njegov „malograđanski i neklasni pristup“. Ustvrdila je da se list prepuštao „građansko-liberalističkim, birokratsko-tehnomenadžerskim, desnim ili ultralijevim tendencijama“.⁴³ Nešto je kasnije sve to zaokruženo i često komentiranom tezom novoizabranog omladinskog predsjednika Stipe Oreškovića da i „banalnost može postati kontrarevolucionarna“, jer ona „pomalo destimulira“ one koji se bore za revolucionarne ideale.⁴⁴

Posebno je važno da je novi glavni urednik upravo na spomenutoj srpanjskoj sjednici dobio zadatak da pokrene „jednu akciju oko male privrede na taj način da s jedne strane uđe najoštriju bitku protiv svega tog privatnog kapitala koji reproducira jednu klasu u ovoj zemlji bogataša i milijunera“.⁴⁵ Ubrzo je lista onih koji su se trebali naći na udaru *Poletovih* novinara proširena poljoprivrednicima zbog otpora dogmatskom rješenju o zemljišnom maksimumu od deset hektara. Zatim se kampanja usmjerila i na „gostioničarske strukture“, zanatlije i rentijere, dakle za sve one koji su mogli zaraditi više nego što su to birokratske strukture smatrale opravdanim.⁴⁶

Tako je *Polet*, čiji su novinari na terenu radili „inspekcije“ u privatnom sektoru provjeravajući izvršavanje poreznih obveza i razinu samoupravnih prava zaposlenika, svjesno gurnut na dogmatsku poziciju „čuvara revolucionarnih tekovina“. S posebnim ju je žarom, poput skojevaca iz ranog poslijeratnog razdoblja, u ime Šuvarove dogmatske partijske frakcije obavljao dvije godine. Nije se to odnosilo samo na gospodarske segmente koji su trebali biti reformirani, već i na one kulturne, pa je tako na meti bilo i „liberalističko shvaćanje slobode stvaralaštva kao apstraktne slobode da se da se radi i

43 HR HDA, Fond 1231-5, kutija 455, 13. sjednica Predsjedništva RK SSOH, održana 12. rujna 1983. u Fažani. Uvodničarka je protiv smijenjenog uredništva izvukla gotovo sve ideološke osude koje je protiv svojih protivnika koristila tadašnja politička birokracija.

44 HR HDA, Fond 1231-5, kutija 456, 19. sjednica Predsjedništva RK SSOH, održana 13. prosinca 1983.

45 HR HDA, Fond 1231-5, kutija 455, 12. sjednica Predsjedništva RK SSOH, održana 28. srpnja 1983. Otvoreno suprotstavljanje privatnoj inicijativi jedne društveno-političke organizacije, kontrolirane od strane SKH, treba promatrati u kontekstu godinu dana ranije usvojenog Dugoročnog programa ekonomske stabilizacije, koju je usvojilo Savezno izvršno vijeće pod vodstvom predsjednice Milke Planinc, a koji se zasnivao na uvođenju tržišnih zakonitosti u jugoslavensko gospodarstvo. Proizlazi da je dio hrvatskih političkih struktura pod krinkom „čistoće revolucije“ opstruirao te reformske procese.

46 HR HDA, Fond 1231-5, kutija 424, 6. sjednica RK SSOH, održana 18. listopada 1983. Takva su razmišljanja bila navedena u „Prijedlogu uređivačke koncepcije lista SSOH *Polet*“, koju je za delegate pripremio Mladen Babun.

govori što god se hoće“ te da je stoga potrebno izvršiti i „dekolonizaciju kulture“ jer su rock i film zapadnjačko „najmoćnije porobljivačko oružje“.⁴⁷

Takvo se „ozbiljenje *Poleta*“, ujedno i njegovo pretvaranje u glasilo „klasno svjesne organizacije“, u razdoblju 1983.–1985. odvijalo pod izravnom kontrolom omladinskog rukovodstva, gdje su se obje strane kuloarski hvalile svakodnevnim usuglašavanjem stavova. Zato i nije slučajno da je usvojeni prijedlog koncepcije Mladena Babuna, iz kojeg su i citirane najradikalnije zamisli, neodoljivo sličio nekom partijskom materijalu o idejnim i ekonomskim kretanjima, napisanom i identičnim birokratskim jezikom.⁴⁸ Upravo je ta frazeologija i impresionirala omladinske dužnosnike i članove Savjeta lista. Mnogi od njih isprva nisu shvaćali da ideologizirani pristup temama odbija od lista mladu generaciju. Zato se i moglo dogoditi da su novi čitatelji postajale osobe bez generacijskih određenja, koje su ponajprije zanimala politička razračunavanja. Promjena koncepcijskog težišta dovela je i do dotad najvećeg skoka naklade lista, koja je početkom proljeća 1985. nakratko prešla 80 tisuća primjeraka, ali je nakon zasićenja čitatelja tim sadržajima vrlo brzo vraćena u uobičajene okvire.⁴⁹

Činjenica je da je omladinsko rukovodstvo posebne zasluge u borbi protiv nagle liberalizacije društva i reformiranja tzv. dogovorne ekonomije, uz popratnu demonizaciju one tržišne, u znatnoj mjeri pripisivalo baš Babunovu uredništvu. S neskrivenom je euforijom naglašeno da je *Polet* „uistinu postao poligon za teorijsko raščišćavanje idejnih i političkih pitanja današnjeg jugoslavenskog društva, mjesto konstruktivne kritike i usmjeravanja mlade generacije“, točnije da su se autori „argumentirano i na visokoj teorijskoj razini suprotstavljali tzv. liberalističkim i poluliberalističkim građanskim etatičkim viđenjima rješavanja naših ekonomskih teškoća“.⁵⁰ Zaključak je takvog pristupa bio da se list u potpunosti odrekao dotadašnjeg „senzacionalističkog, malo-građanskog novinarstva“ i da „ima sve pretpostavke za izrastanje u ugledni politički tjednik i značajan medij u formiranju javnog mnijenja: „*Polet* je dosegao vrlo visoku razinu novinarskog izraza, jasnu isprofiliranost, ostvarivši uređivačku koncepciju u svim njenim segmentima“, čak i „akademsku razinu“.⁵¹

Poletovo je uredništvo početkom 1985. bilo i inicijator osnivanja Društva omladinskih novinara Hrvatske (DONH), s Mladenom Babunom na čelu, koje je okupljalo još desetak tadašnjih regionalnih omladinskih listova. Za njega je odmah rečeno da bi trebao okupljati „preko tisuću omladinskih novinara, ali da „nije usko cehovska organizacija“, već da mu je glavni zadatak „podruštvljavanje informativne djelatnosti i

47 Isto.

48 HR HDA, Fond 1231-5, kutija 591 – Komisija za informiranje, tekst na 23 stranice pod naslovom „Prijedlog uređivačke koncepcije lista SSOH *Polet*“ autora Mladena Babuna

49 Za direktoricu CDD-a postavljena je Mladenka Duras, koja je na omladinskim forumima navodila da je zacrtani cilj da *Polet* izlazi u 100 tisuća primjeraka i tako postane politički najutjecajnija hrvatska tiskovina pa je u tom kontekstu pokrenut i ideološki motiviran obračun s političkom tjednikom *Danas*.

50 HR HDA, Fond 1231-5, kutija 459, 38. sjednica Predsjedništva RK SSOH, održana 20. prosinca 1984.

51 Isto.

socijalističko angažirano novinarstvo“. Omladinski bi tisak, kako je navedeno, time postao „aktivni činilac idejne borbe protiv antisocijalističkih i antisamoupravnih snaga“.⁵²

DONH je u listopadu 1985. napao *Omladinski radio*, koji je od svog pokretanja godinu ranije stekao veliku popularnost, optužujući ga za „malograđanštinu“ i „kvaziliberalizam“. Provokacija jednog neimenovanog slušatelja koji se tih dana uključio u program dala im je povod i za optužbu o otvaranju prostora nacionalizmu, pa i prizivanja „drugog *Hrvatskog proljeća*“, što je u tom razdoblju bila i najteža politička optužba ne račun nekog medija, ali i njeogva osnivača, konkretno Gradske konferencije SSOH. Bio je to i neposredan povod za smjenu glavnog urednika *Poleta*.⁵³

Čvrsta sprega između osnivača, izdavača i *Poletova* uredništva u tom je dvogodišnjem razdoblju imala za posljedicu zanemarivanje poslovnih pokazatelja, zacijelo s pretpostavkom da će ti problemi biti riješeni političkim intervencijama u republički proračun. To je, povezano s galopirajućom inflacijom, velikom remitendom i stalnim rastom tiskarskih usluga, dovelo i do enormnih gubitaka lista, a i do svojevrsne blokade ostalih CDD-ovih izdavačkih aktivnosti.

Omladinsko rukovodstvo, instalirano u travnju 1985., koje je u ideološkom smislu bilo blisko partijskoj frakciji Mike Špiljaka, upravo je iz tih razloga radikalno promijenilo način kontrole *Poleta*. Analiza dokumentacije i fonograma sa sjednica republičkih omladinskih foruma pokazuje da u prvom planu više nisu bile ideološke optužbe, već više puta ponavljana rasprava o *Poletovu* lošem poslovanju. Navođene su brojne manipulacije vezane uz nerezonsko dizanje naklade, koja nije vodila računa o stvarnoj razini prodaje lista, jer je remitenda u pojedinim razdobljima dosegala i 50-ak posto. Time je u drugi plan gurnuta i teza da se dotadašnje *Poletovo* uredništvo pokušalo nametnuti kao „paralelno rukovodstvo“, jer je takva optužba bila formalno nedokaziva.

Prvi je put u izvještajima omladinskog rukovodstva, koje je u CDD poslalo radnu grupu za sanaciju stanja, navedena i mogućnost trajnog prestanka *Poletova* izlaženja. Na kraju je to rezultiralo financijskim rezovima koji su, uz smanjenje broja stranica i korištenje jeftinijeg papira, dotadašnji tjednik pretvorili u dvotjednik.⁵⁴

Situacija je u listu nakon tih smjena bila još apsurdnija, jer je novi v. d. glavni urednik Zoran Simić po važećem zakonu o radnim odnosima morao u redakciji zadržati čak šestoro novinara koja je protivno stavu omladinskog rukovodstva zaposlila bivša direktorica CDD-a. List je mjesecima u samo jednoj prostoriji pripremao nekoliko vanjskih suradnika, dok je većina zaposlenika mahom opstruirala radne zadatke, javno napadajući i samo omladinsko rukovodstvo kao svog poslodavca.⁵⁵

52 HR HDA, Fond 1231-5, kutija 426, 13. sjednica RK SSOH, održana 26. veljače 1985.

53 *Polet*, br. 336, 1. studeni 1985., str. 10-11, tekst pod naslovom „Klopka za lakovjerne“ bez navođenja autora. Riječ je bila o stenogramu sa Savjeta „stojednice“, na kojem je zamjenik glavnog urednika *Poleta* Dejan Jović iznosio primjere kontinuiranog ideološkog „zastranjivanja“ te radijske postaje.

54 HR HDA, Fond 1231-5, kutija 461, 10. sjednica Predsjedništva RK SSOH, održana 31. listopada 1985., HR HDA, Fond 1231-5, kutija 427, 4. sjednica RK SSOH, održana 21. i 22. studenoga 1985. i HR HDA, Fond 1231-5, kutija 462, 13. sjednica Predsjedništva RK SSOH, održana 26. prosinca 1985.

55 Izjava Zorana Simića autoru od 25. studenoga 2014.

Taj je primjer odlično oslikavao temeljni apsurd razdoblja samoupravnog socijalizma: vlast je mogla izravno ili posredno, a i bez posebnih obrazloženja, kadrovirati u svakoj radnoj organizaciji i društvenoj instituciji, ali je istodobno bila mahom nemoćna pred vlastitim zakonskim rješenjima koja su štitila prava zaposlenika. Zato je, baš kad je bila riječ o medijima, uobičajena situacija u redakcijama bila da smijenjeni urednici ili novinari kojima su protiv njihove volje promijenjeni radni zadaci poslije tih odluka nisu radili gotovo ništa, uz zadržavanje glavnine materijalnih i statusnih prava.

Zbog niza takvih slučajeva, vezanih i uz ostale izdavačke i istraživačke sektore u CDD-u, tu su omladinsku tvrtku 1980-ih godina ironično nazivali i „odlagalištem kadrova“. Usporedbe radi, još je drastičnija situacija bila u nekim drugim omladinskim medijima. Iz saveznog proračuna obilato financirana beogradska *Mladost* ne samo da je dijelila stanove većini svojih zaposlenika, već je bilo uobičajeno da redakciju ne napuštaju oni koji su odavno izašli iz omladinske dobi i za kojima nije bilo nikakve radne potrebe. Omladinske su izdavačke kuće svugdje bile poželjna sinekura.

Politički sukobi oko *Poleta* trajali su sve do jeseni 1986., jer su se iz omladinskih foruma preselili u Savjet lista. Na izbor članova toga tijela presudno je utjecalo prethodno Predsjedništvo RK SSOH, predvođeno Stipom Oreškovićem. Predsjednik Savjeta Franjo Butorac zbog neslaganja s iznova komercijaliziranom koncepcijom pokušao je isprovocirati smjenu v. d. glavnog urednika Zorana Simića.⁵⁶ Kako to nije uspjelo, dio članova Savjeta najavio je ostavku na dužnost. No, u priopćenju koje je šestoro članova nakon nekoliko dana uputilo agenciji Tanjug nije se spominjala riječ „ostavka“. Navedeno je samo napuštanje sjednice kako bi omladinsko rukovodstvo dobilo mogućnost da „preispita svoju odluku o imenovanju nove redakcije“.⁵⁷ Pravnim je manevrima iduću sjednicu sazvao Butorčev zamjenik Dinko Eror, inače delegat omladinskog rukovodstva, ali tek 30. rujna 1986., nakon što se Simićevo uredništvo ojačalo svoj status. Na taj je način dotadašnji vršitelj dužnosti glavnog urednika krajem te godine napokon dobio redovni dvogodišnji mandat.

Žestoki sukob omladinskog rukovodstva i Savjeta *Poleta* još je jedna od specifičnosti završne faze komunističkog sustava. Savjeti pojedinih tiskovina 1970-ih su godina, a i u prvoj polovini 1980-ih, bili u hijerarhijskom lancu partijske kontrole, tako da su uvijek odražavali interese vladajućih garnitura, uključujući i onih u SSOH. Sukob između dijela delegata u Savjetu *Poleta* s Predsjedništvom RK SSOH, koje je imalo podršku partijskog vrha,⁵⁸ bio je jedan od prvih pokazatelja gubljenja partijskog autoriteta i nadolazećeg kaosa u hrvatskom političkom rukovodstvu, koji je iz godine u godinu zbog međusobnog sukobljavanja bio sve izraženiji.

56 HR HDA, Fond 1231-5, kutija 591., 4. sjednica Savjeta, održana 21. svibnja 1986. U kojoj je mjeri bila burna rasprava, najbolje govori podatak da fonogram s te sjednice ima 132 stranice.

57 *Vjesnik*, 28. svibnja 1986., str. 2, priopćenje pod naslovom „Ostavke u Savjetu *Poleta*“. Naslov, dakle, nije odgovarao sadržaju priopćenja.

58 Članovi Predsjedništva CK SKH Stipe Šušar i Mladen Žuvela, na koje se uporno pozivao smijenjeni Mladen Babun, bili su tijekom 1985. marginalizirani, dok je Matijašićevo rukovodstvo štitio njihov oponent Ivo Družić.

Omladinsko je rukovodstvo bilo toliko zasićeno sukobljavanjima oko *Poleta* da je preuzimanje kontrole u Savjetu lista iskoristilo za poduže izbjegavanje rasprava o listu na svim omladinskim forumima. O *Poletovim* se konceptijskim i autorskim dosezima u zgradi na Šetalištu Karla Marxa ozbiljnije nije raspravljalo sve do svibnja 1989., kad je u mandatu posljednjeg predsjednika omladinske organizacije Miroslava Puža opet otvorena rasprava o „realizaciji programa i materijalnom položaju omladinskih glasila“.⁵⁹ Tu je napokon, ali s ogromnim zakašnjenjem, napravljen „kopernikanski preokret“ u shvaćanju poslovanja omladinskih medija.

Omladinski je aktivizam tek nepunu godinu prije prvih višestranačkih izbora potisnut u drugi plan, s njime i ritualno dokazivanje ideološke pravovjernosti, osim kad je riječ bila o Titovu nasljeđu, ali ovoga puta kao brana od Miloševićeva pokušaja prekrajanja federacije. Temeljna je teza bila da treba razmišljati o „tržišnom postavljanju glasila“, a kao poželjni primjer spomenut je ranije ideološki prokazivan *Omladinski radio*, za koji je rečeno da se zahvaljujući uspješnom marketingu samofinancira na razini od 80 posto. U kojoj je mjeri rast troškova tiskovina utjecao i na strukturu omladinskih medija, ponajbolje je govorio podatak da se u međuvremenu broj omladinskih listova u Hrvatskoj smanjio na desetak, s tim da je bilo teško utvrditi koji od njih koliko-toliko redovno izlaze,⁶⁰ no zato je registrirano čak 35 omladinskih emisija na lokalnim radijskim postajama, s tim da je *stojedinica* bila i poseban fenomen po iznimnoj razini slušanosti. Pojavile su se i tri omladinske televizijske postaje.

Ta je sjednica na simboličan način bila i „opijelo“ nad *Poletom*, jer je utvrđeno da mu drastično raste remitenda, tako da se postavilo i pitanje smisla njegovog daljnjeg financiranja, opterećenog i spoznajom da je u međuvremenu inflacija krenula prema četveroznamenkastoj brojci. U rascjepu su se, naime, našle dvije suprotstavljene ideje. Po jednoj, i nadalje je trebalo pronalaziti nužna sredstva za njegovo izlaženje i tako ga trajno držati ovisnim o osnivaču. Po drugoj, list je imao budućnost samo u ubrzanjoj političkoj liberalizaciji i konceptijskoj komercijalizaciji, a omladinsko bi rukovodstvo i redakcija *Poleta* preko nekih zajedničkih projekata održavali neki oblik „posebnih veza“.

Manjkavost se prve opcije ogledala u činjenici da je već tada bilo jasno da će se proračunska sredstva za RK SSOH stalno smanjivati,⁶¹ tako da se ne bi mogao održavati ni dvotjedni ritam *Poletova* izlaženja, a kamoli da bi mogli investirati u poboljšanje kadrovske strukture i u tehničke karakteristike lista. Druga je pak opcija mogla značiti da bi omladinsko rukovodstvo s vremenom izgubilo bilo kakav upliv u list.⁶² Iz te je

59 HR HDA, Fond 1231-5, kutija 471, 8. sjednica Predsjedništva RK SSOH, održana 30. svibnja 1989.

60 Isto. Primjera radi, upravo 1989. zbog nedostatka financijskih sredstava prestaje s izlaženjem koprivnički *LOK*, koji se pojavio deset godina ranije i čiji je koncept godinama bio poželjan model za kritički odnos medija prema lokalnoj javnosti.

61 Isto. Na sjednici je predsjednik Miroslav Puž napomenuo da će priliv sredstava iz republičkog proračuna iduće godine biti „dvostruko smanjen“, a „u budućnosti vjerojatno i ukinut“.

62 Isto. Puž je napomenuo da se upravo njegova garnitura od preuzimanja dužnosti „najmanje miješala u posao uređivačke koncepcije“ i kadroviranja u listu. Zato je *Poletovu* koncepciju nazvao „demokratskom i samoupravnom“.

neodlučnosti proizašlo i kratkotrajno kompromisno rješenje: Republička konferencija SSOH je u 1989. nastavila izdvajati umanjena sredstva kako bi ostala osnivač *Poleta*, a u 1990. novca je bilo samo za prva tri mjeseca, točnije do održavanja omladinskog kongresa.⁶³ Nakon toga se list, koji je zbog daljnjih ušteda u tehničkom smislu vraćen na svoje skromne početke, više nije pojavio na kioscima.

Interesantno je da je tih posljednjih šest brojeva,⁶⁴ koje je uredio Ivica Buljan, predstavljalo pokušaj bijega od političkih tema i fenomena, koje su u Simićevu mandatu bile estradizirane. Događalo se to u razdoblju kad su se svakodnevno zbivale najveće političke i društvene promjene u proteklih pola stoljeća: raspadao se samoupravni socijalizam, a federacija je prestajala funkcionirati kao jedinstvena država. List se tada želio ponovno vratiti mladima i njihovim generacijskim problemima, no u situaciji vrenja društvene scene to je bilo nerealno očekivanje. I mladi su tada bili odviše politizirani, uz to i opčinjeni naglom demokratizacijom i blještavilom tržišnog gospodarstva, da bi se okrenuli tim naizgled marginalnim temama.

Visoki partijski dužnosnici predvode novinarske „čistke“

Pogrešno bi bilo odgovornost za učestale pritiske na omladinski tisak svoditi samo na omladinske forume. Oni su kao osnivači bili pred Partijom odgovorni za to da listovi ostanu u aktivističkim okvirima. Osnovni su smjer ideološkim kritikama davali partijski dužnosnici, koji su bili svjesni da je *Polet* svojim konceptom, stilom i jezikom imao veći utjecaj na mladu generaciju nego što je to sugerirala njegova naklada. Kako je, međutim, baš *Polet* glavninu tema usmjerio na kvalitetu življenja i zabavu mladih, partijski su ideolozi bili svjesni koliko je politička kontrola bila važna da bi omladina ostala „na Titovom putu“. Pritom su izabrali metodu povremenog „stezanja uzdi“, ali tako da kontinuirano *Poletovo* izlaženje ne bude upitno.

Pojedini su partijski dužnosnici, međutim, bili uvjereni da će *Polet* imati jednak utjecaj među mladim čitateljima i ako aktivistički sadržaji dominiraju njegovim konceptom, odnosno ako se mladi urednici i novinari ponašaju kao „društveno-politički radnici“. Zato su stalno naglašavali potrebu već spominjanog „ozbiljenja“ lista, temeljnog na postavljanju „tutora“ u *Poletovu* redakciju, obično nekog ideološki provjerenog novinara, nerijetko i omladinskih aktivista bez temeljnog zanatskog umijeća za taj posao. Drugim riječima, partijski su dužnosnici bili svjesni da je stvaranje poželjne medijske slike o mladima bilo važnije od konkretnih aktivnosti vezanih uz tu istu mladu generaciju. Jednom riječju, komercijalizacija lista za partijsku je elitu

63 Dvanaesti kongres SSOH organiziran je 30. ožujka 1990. Njime se SSOH kratkotrajno iz društveno-političke transformirao u društvenu organizaciju, koja je dobila naziv Savez omladine Hrvatske (SOH), ali je ona u okolnostima tranzicije i srpske pobune te rata nestala već godinu dana kasnije.

64 *Polet*, od br. 421, 14. siječnja 1990., pa do br. 426, 30. ožujka 1990.

značila i daljnju „amerikanizaciju“⁶⁵ društvene zbilje, a to je na sustav imalo razorno djelovanje.

Kako je ta partijska kontrola funkcionirala u praksi, objasnio je Mirko Požgaj,⁶⁶ sekretar RK SSOH u burnom razdoblju 1980.–1981. Požgaj je navodio kako je bilo razdoblje, pogotovo uoči i nakon Franičevićeve smjene, da praktički nije bilo dana kad se u zgradi na Šetalištu Karla Marxa nije sa svog četvrtog kata morao uspinjati na osmi, gdje je bio kabinet sekretara CK SKH. Partijski su dužnosnici, pogotovo kad je glavni partijski operativac bio Milutin Baltić, željeli znati svaki detalj zbivanja oko *Poleta*. Kad nisu bili zadovoljni odgovorima, kritizirali su za njihov pojam „mlako“ omladinsko rukovodstvo i dijelili savjete kako da se žurno riješi pojedini problem. List je zbog toga bio najveća trauma ne samo Požgajevog, nego i još nekoliko mandata omladinskog rukovodstva. Nekima, koji su revno izvršavali napatke partijskog vrha, „discipliniranje“ *Poleta* poslužilo je kao poželjna odskočna daska za daljnju političku karijeru.

Unatoč tome što je neki oblik političke kontrole omladinskog tiska bio zajednički cilj svih partijskih dužnosnika, neki su od njih s *Poletovim* urednicima imali i prisnije odnose, svjesni da je to ponajbolji put za stvaranje imidža popularnosti među mladima. Prvi je to shvatio Ivica Račan, član Izvrsnog komiteta Predsjedništva CK SKH, unutar toga tijela zadužen za problematiku mladih. Račan je prvi od visokih partijskih dužnosnika dao intervju *Poletovim* novinarima. Već je i naslov trebao sugerirati potrebu brže liberalizacije društva, u čemu bi se Partija u većoj mjeri morala osloniti na mladu generaciju: „Protiv receptata ‘odozgo’“.⁶⁷ Tu, dakako, nije zaboravio naglasiti ni aktivističke zadatke koji su se nametali listu. Težište je ipak bilo na tezi da *Polet* ne bi trebao odstupati od modela glasila „mladih za mlade“, kako „ni u kom slučaju ne bi postao elitan, malotiražan list“ te da s čitateljima može komunicirati „bez ikakve cenzure“, ali i bez autocenzure.⁶⁸ Iz cjeline intervjuja bilo je jasno da je Račan racionalno procijenio da bi Partija imala već broj sljedbenika, umjesto dominacije karijerista i oportunističara, kada bi bila tolerantnija i spremnija na kritiku.

No, već krajem te godine Račan nije igrao ulogu dežurnog partijskog liberala, jer je dobio partijski zadatak „saniranja“ afere izazvane negativnim *Poletovim* pisanjem o filmu Lordana Zafranovića „Okupacija u 26 slika“.⁶⁹ Prema izjavi tadašnjeg glavnog urednika Ninoslava Pavića, Račan ga je odmah po izbivanju afere s još nekim članovima uredništva pozvao na razgovor u svoj stan. Neugodno je sučeljavanje argumenata trajalo cijelu noć. Račan tu više nije govorio o apstraktnoj borbi protiv „autocenzure“. Od

65 Radina Vučetić, *Koka-kola socijalizam: amerikanizacija jugoslovenske popularne kulture šezdesetih godina XX. veka*, Službeni glasnik, Beograd 2012. Autorica je tu detaljno objasnila u kojoj je mjeri proboj popularne američke kulture, kao i mogućnost nabave zapadnih robnih marki, u Jugoslaviji utjecao na postupno „topljenje“ komunističkih ideoloških dogmi.

66 Izjava Mirka Požgaja autoru od 21. prosinca 2014. Požgaj je inače bio jedan od onih omladinskih kadrova koji svoj status nije iskoristio za uspinjanje u političkoj hijerarhiji.

67 *Polet*, br. 12, 14. siječnja 1977., str. 6, bez navođenja autora.

68 Isto.

69 O toj je aferi u *Poletu* intenzivnije pisano od br. 74, 18. listopada 1978., pa do br. 78, 15. studeni 1978.

poletovaca je zatražio da se javno ograde od sporne recenzije, ali i jednako provokativne nepotpisane kratke najave toga teksta u istome broju, a zauzvrat bi bili zaustavljeni napadi brojnih institucija, organizacija i moćnih pojedinaca na *Poletovu* idejnu liniju i navodnu novinarsku „neprofesionalnost“.

Na kraju je nađen neki kompromis, ali nepovoljan za ugled lista u javnosti. *Polet* je bio prisiljen objaviti samokritički tekst o ideološkoj nesmotrenosti. Zaključak je tog teksta predstavljao i ponižavanje lista, tipično za režimsko poimanje političkog morala: „Uredništvo lista zalaže se za odlučan nastavak partijske akcije na našoj idejnoj fronti, na kojoj se ‘slučaj’ oko kritike ‘Okupacije’ pokazao samo kao jedan od znakova da politička diferencijacija sa opozicionim djelovanjem mora biti odlučna i javna.“⁷⁰

Gledajući taj slučaj iz pragmatičnog ugla, zacijelo je Račanova intervencija, iako je potvrdila vrlo ograničene dosege partijske spremnosti na liberalizaciju javne scene, spasila uredništvo od mnogo nepovoljnijih scenarija, gdje zbog članka 133. tadašnjeg kaznenog zakona, poznatijeg kao „verbalni delikt“,⁷¹ ni sudski progoni nisu bili isključeni. Oštrina kojoj se tada udarilo po *Poletu* govorila je da je konce tog slučaja osobno povlačio Vladimir Bakarić, najmoćniji hrvatski političar u poslijeratnom razdoblju. On je u razgovoru s novinarima nekoliko dnevnih tiskovina, čija je hrvatska varijanta bila objavljena u *Vjesniku*, zbog „Okupacije“ vrlo oštro napao omladinske novinare, rekavši da su „sitne duše“ i „duše pamfletističke“.⁷²

Činjenica je da je taj bizarni slučaj, kakav je moguć samo u totalitarnom medijskom ozračju, *Polet* dugoročno gurnuo na političku vjetrometinu. Njegovi tekstovi o raznim društvenim problemima među partijskim dužnosnicima više nisu shvaćani kao mladenačka „zaigranost“, već je i on svrstan među tiskovine na čiju političku liniju treba obratiti posebnu pozornost. Štoviše, svojevrsni „mig“ da se ozbiljnije uključe u vraćanje izvornog aktivističkog koncepta listu dobili su partijski čvrstorukaši, među kojima je posebno mjesto imao Milutin Baltić, sekretar CK SKH, poznat po čestim ideološkim napadima na hrvatske medije. Osim što je bio uključen rješavanje slučaja vezanog uz Zafranovićev film, Baltić je osobno inicirao i nadzirao smjenu dvojice glavnih urednika, Ratka Boškovića i Zorana Franičevića, koristeći njihove slučajeve i za javne prijetnje svim mladim novinarima koji su koketirali s „antisamoupravnim tendencijama“.

Još je važnije bilo da je partijski sekretar u okviru svoje ideološke kampanje posebno ukazivao na opasnost da se CDD kao *Poletov* izdavač preobrazi u klasično poduzeće koje bi poslovalo po tržišnim principima, držeći da bi to, zbog financijske moći tako koncipirane izdavačke kuće, bilo „stvaranje druge organizacije koja je jača od nas“.⁷³

70 *Polet*, br. 78, 15. studeni 1978., nepotpisani tekst pod naslovom „Za diferencijaciju na idejnoj fronti“.

71 Bitka protiv „članka 133“ kao simbola totalitarističkog sprečavanja slobode govora, obilježila je omladinske tiskovine 1980-ih godina, u čemu je i *Polet* dao svoj obol, ali je to nakaradno zakonsko rješenje uklonila tek reformska savezna vlada Ante Markovića, kad je već započeo raspad SFRJ.

72 *Vjesnik*, 11. i 12. studeni 1978., str. 6-7 i 6, razgovor grupe novinara s Vladimirom Bakarićem pod naslovom „Savez komunista s OOUR-ima mora biti osnovna snaga tog dijela radničke klase“.

73 HR HDA, Fond 1231-5, kutija 455, „Stenografski zapisnik radnog dogovora RK SSOH sa sekretarom CK SKH Milutinom Baltićem“, održan 21. prosinca 1979.

Takav je stav doveo do toga je CDD 1981., zbog mogućnosti veće političke kontrole, od izdavačke kuće kojoj je omladinsko rukovodstvo bilo osnivač preoblikovan u jednu od dvije radne zajednice unutar RK SSOH. Sredinom 1980-ih se ni to nije pokazalo dovoljnim, tako da su te radne zajednice spojene, s obrazloženjem da je to učinjeno zbog racionaliziranja poslovanja. Time je *Poletu* i formalno onemogućeno da se u ozbiljnijoj mjeri okrene tržišnom poslovanju.

Partijski je vrh smatrao da se list, posebno u Franičeviću mandatu, prečesto oslanjao na teme s društvenih margina i na autore nad kojima Partija nije imala kontrolu, poput politologinje Mirjane Kasapović i sociologa Slavena Letice, koji su prizivali ozbiljne političke i gospodarske reforme. No, pravi je šok u prosincu 1980. izazvala crno-bijelo naslovnica na kojoj je bio netom ubijeni osnivač „Beatlesa“ John Lennon.⁷⁴ Takva je prezentacija odlaska najveće svjetske rock ikone shvaćena kao ozbiljna politička provokacija, jer je pola godine ranije na isti način prelomljena i naslovnica na kojoj je bila popraćena i smrt Josipa Broza Tita. Politički su dužnosnici smatrali da je izjednačavanjem Tita i Lennona nanесena velika uvreda „najvećem sinu jugoslavenskih naroda i narodnosti“ te da je *Polet* opet potvrdio kako malo drži do „revolucionarnih tekovina“ i da je dokazao „nekritičko podlijeganje“ utjecajima zapadne rock kulture.

Najava scenarija koji je neminovno slijedio bilo je prisiljavanje uredništva da objavi autorizirano izlaganje Milutina Baltića s Programsko-izborne konferencije RK SSOH održane krajem studenoga,⁷⁵ na kojoj je bio počasni gost. To je izlaganje dijelom bilo i otvoreni obračun s omladinskim tiskovinama, s naglaskom na *Polet*. Baltić je, uz već poznate teze o provjerenim kadrovima koji bi trebali voditi i nadzirati te listove, zatražio da oni u prvom redu služe „izgradnji same organizacije“.

Pouka je Baltićeva izlaganja bio jasna svakome tko je razumijevao partijsku frazeologiju: omladinsko rukovodstvo treba žurno napraviti „kirurške“ zahvate u *Poletovu* uredništvu! Zakratko se upravo to i dogodilo. Koliko su ozbiljno shvaćenu Baltićevi zahtjevi, i to u situaciji kad se iz partijskog rukovodstva nisu čuli disonantni tonovi, govori i podatak da je za novu glavnu urednicu postavljena radijska novinarka Mirjana Rakela. Riječ je bila o predsjednici republičke Komisije za informiranje, koja nije imala nikakvog iskustva s tiskovinama, a prilikom postavljenja nije izložila ni svoju koncepciju. Na taj je način, međutim, ostvaren ideal Milutina Baltića i ostalih partijskih dogmata o poželjnom profilu *Poletovih* urednika. Bitno je bilo da buduiskusni i odani aktivisti, a sve ostalo, kako su pojednostavljeno zaključivali, moglo se naučiti.

Vrlo slikovit komentar „Baltićeve ere“⁷⁶ dao je 1983. Stipe Šušvar prilikom jednog neformalnog razgovora s *Poletovim* novinarom Goranom Litvanom. Kako je Šušvar

74 *Polet*, br. 145, 17. prosinca 1980.

75 *Polet*, br. 145, 17. prosinca 1980., str. 8-9, tekst pod naslovom „SSO mora neprekidno biti u žiži rješavanja problema i društva i omladine“.

76 Autor je i osobno početkom 1980-ih godina bio svjedok još niza Baltićevih kampanja protiv raznih hrvatskih novinara, a posebnu je pozornost izazvala njegova odluka kojom je dijelu novinara *Danasa* zabranjivao ulaz u zgradu na Šetalištu Karla Marxa. Indikativno je, međutim, bilo da mu se nitko iz partijskog rukovodstva u tom razdoblju nije javno suprotstavljao.

tom prilikom sjedio s republičkim funkcionarom Vladimirom Pezom, čiji je sin, Zoran Pezo, kao zapaženi suradnik kulturne rubrike otišao iz *Poleta* baš u vrijeme Baltićeva intenzivnog kadroviranja, cinički je zaključio: „Milutin nikada nije imao takta.“⁷⁷

Izniman je trag u *Poletu* na razne načine ostavio upravo spomenuti Stipe Šušar, čiji je ubrzani uspon bio povezan s kontroverznom reformom srednjoškolskog sustava. Za razliku od drugih političkih dužnosnika, primjerice Vladimira Bakarića, Milutina Baltića, Dušana Dragosavca ili Jure Bilića,⁷⁸ koji nisu propuštali priliku da bi čitali ideološke lekcije mladima, Šušar je nastupao mnogo suptilnije, uvijek s dozom ironije i sarkazma, iako je zastupao vrlo slične dogmatske stavove. Na prijelazu iz sedamdesetih u osamdesete, kad su odlazak najprije Edvarda Kardelja, zatim Tita, uz istodobno sve uočljiviju Bakarićevu bolest, ostavljali prazninu u partijskim vrhovima, Šušarove su političke ambicije bitno porasle. Priželjkivao je, čini se, da postane novi Bakarić. Obrazovaniji, mudriji i elokventniji od svojih konkurenata, a i osjetno mlađi, Šušar je počeo stvarati mrežu svojih suradnika, koja je prerasla u pravi partijski klan. U tom su posebnu ulogu imali novinari raznih hrvatskih redakcija, među njima i više njih iz omladinskog tiska.

Indikativno je bilo da je *Poletovo* uredništvo tome odolijevalo sve do sredine 1983., kad je redakcijski politički komentator Srđan Španović sa Šušarom i izravno polemizirao, čime je zapravo bio eliminiran iz utrke za nasljednika Ivana Kustića na čelu lista. Nakon što je omladinsko rukovodstvo preuzeo Šušarov bliski suradnik Stipe Orešković, doveo je jednako usmjerenog glavnog urednika Mladena Babuna. Šušar je kao član Predsjedništva CK SKH odmah medijski promoviran u nedodirljivog partijskog ideologa. U iduće dvije godine cijeli je koncept bio prilagođen interesima „čuvara revolucionarnih tekovina“,⁷⁹ dok partijski dužnosnici koji su se opredijelili za reformsku liniju nisu u listu mogli dobiti bilo kakav prostor, ili su bili izloženi pravim medijskim hajkama.

Kad se ispostavilo da su se na političkoj sceni profilirale dvije političke linije, uz Šušarova i ona koju je postupno okupio pragmatični Mika Špiljak, *Poletove* su se strance pretvorile u pravu ideološku bojišnicu, u kojoj se nisu birale optužbe i „etikete“ za one koji su se zalagali za promjene u političkom i gospodarskom sustavu, pogotovo ako je to zadiralo u privatnu inicijativu i bilo koji oblik ograničavanja partijske moći. Središnji je omladinski list na taj način pretvoren u sredstvo političkog obračunavanja i sve je manje imao veze s primarnim interesima mlade generacije.

77 Izjava Gorana Litvana autoru od 10. srpnja 2014.

78 Bilić je uoči kretanja *Poleta* kao član saveznog partijskog rukovodstva dao opširan intervju omladinskom časopisu *Pitanja*, br. 5-6, 1976., str. 99-115., tekst pod naslovom „Dosezi i dvojbe revolucije“. U tom časopisu, čiji je izdavač također bio CDD, optužio je omladinu za „malograđansku svijest“ i opsjednutost „idolima građanskog potrošačkog društva“, sumnjajući u smisao i uspjeh „projekta *Polet*“, uz istodobno uvjeravanje javnosti da kapitalizam više nema što ponuditi i da je budućnost upravo u samoupravnom socijalizmu.

79 *Poletovci* su tada u novinarskim kuloarima ironično nazivani „maoistima“ i „Šušarovim komandosima“, a *Danasov* novinar Ivan Starčević potonju je sintagmu koristio i u svojim kolumnama.

Iako je u suprotstavljenoj partijskoj frakciji poduze tinjalo nezadovoljstvo *Poletovim* „revolucionarnim“ konceptom, u snažan su protuudar krenuli tek nakon spomenutog napada na *stojednicu*. Najaktivniji je u tome bio Ivo Družić, strastveni pobornik reformske linije, koji je u CK SKH bio predsjednik Komisije za rad s mladima.⁸⁰ Obračun pun teških riječi, s nizom osobnih uvreda, odvijao se nakon Babunove smjene na već spominjanoj prosinačkoj sjednici Republičke konferencije SSOH,⁸¹ na kojoj je naposljetku potvrđeno i instaliranje Zorana Simića za v. d. glavnog urednika. Družić je tu na posredan način naglasio da se Šuvar sa svojim sljedbenicima u partijskim forumima našao u manjini, jer je Predsjedništvo CK SKH „podržalo Predsjedništvo RK u rješavanju problema CDD-a“.⁸²

Nije to bila jedina partijska sjednica na kojoj se raspravljalo o problemima u središnjem omladinskom glasilu. Družić je na istoj sjednici Republičke konferencije SSOH citirao i izvod iz zapisnika sa 165. sjednice Predsjedništva CK SKH.⁸³ Indikativno je da su zaključci s te sjednice bili usvojeni samo nekoliko dana nakon smjene na čelu listu, što je značilo da su za partijski vrh bili i očekivani: „U povodu različitih interpretacija odluka Predsjedništva RK SSOH o smjenjivanju glavnog i odgovornog urednika tjednika *Polet*, zaključeno je da... (ono) objavi u sredstvima javnog informiranja tekst s obrazloženja i odluke o smjenjivanju kako bi se izbjegla njihova daljnja kriva interpretacija. Također treba iznaći dodatna financijska sredstva i osigurati tjedno izlaženje *Poleta*.“⁸⁴

Zajednička sjednica komisija CK SKH i RK SSOH za informiranje, održana 18. studenoga 1985., imala je za cilj smirivanje strasti, no sukob se samo prebacio u političke kuloare, pojedine medije, naposljetku i u Savjet lista. Zato je član omladinskog rukovodstva Davorin Strišković optužbe protiv moćnog partijskog dvojca javno izrekao na 16. sjednici Predsjedništva RK SSOH,⁸⁵ proširujući ih i na Vladimira Čavraka, saborskog zastupnika iz omladinskih redova, koji je kao raniji sekretar Predsjedništva RK SSOH bio blizak dogmatskim krugovima. Čavrak je, naime, raspravu o redakcijskoj smjeni, kao i Šuvar osobno, neuspješno pokušavao prebaciti i na predstavničko tijelo. Sve to potvrđuje da je baš *Polet* bio u središtu unutarpartijskog razračunavanja.

80 Omladinsko rukovodstvo predvođeno Vladom Matijašićem nakon toga je iz suprotnog tabora dobilo etiketu „Družićevih komandosa“.

81 HR HDA, Fonda 1231-5, kutija 427, 4. sjednica RK SSOH, održana 21. i 22. studenoga 1985.

82 Riječ je bila o zaključcima 156. sjednice Predsjedništva CK SKH, čiji zapisnik nije bio dostupan autoru, jer je u HDA korištenje partijske građe nakon sudskih zapleta u „slučaju Perković“ pod posebnom procedurom. Zato su stavovi s te sjednice, koja je, sudeći po njenom rednom broju, održana još sredinom 1985., rekonstruirani prema izjavama s omladinskih foruma.

83 Ta je sjednica održana 4. studenoga 1985., a njeni stavovi također nisu bili prezentirani u medijima.

84 HR HDA, Fonda 1231-5, kutija 427, 4. sjednica RK SSOH, održana 21. i 22. studenoga 1985. Ni tu javnosti nije dostupan cjeloviti zapisnik.

85 *Polet*, br. 344, 28. veljače 1986., str. 8-9, tekst pod naslovom „Izvod iz zaključaka 16. sjednice Predsjedništva RK SSOH održane 21. veljače 1986. godine“.

Smirivanje situacije oko lista, kao što je već navedeno, uslijedilo je u razdoblju kad se politička situacija u Srbiji zbog „Memoranduma SANU“, zatim i dolaska Slobodana Miloševića na partijsko kormilo, počela naglo komplicirati. Tome su pridonijela i zbivanja u Sloveniji, koja je nudila potpuno suprotne koncepte kao jedinu mogućnost opstanka jugoslavenske federacije.⁸⁶ Službeni se Zagreb opredijelio za koncept „hrvatske šutnje“, u kojem je bilo važno jedino to da mediji pod partijskom kontrolom, a tu je uvijek bio i omladinski tisak, ne pridonose zaoštavanju situacije. Politička je kontrola stoga prebačena na niže partijske razine, što se od 1986. ponajbolje vidjelo i u formiranju Savjeta lista, u kojemu više nije bilo značajnijih partijskih dužnosnika.

Kako je barem dvije trećine *Poletove* povijesti, sve do druge polovice 1980-ih godina, proteklo u okolnostima naglašene političke kontrole, nameće se i pitanje zašto list u tom razdoblju nije bio i formalno zabranjivan, kao što se to u više navrata događalo *Studentskom listu*? Zašto, naposljetku, nije donesena i odluka o njegovu ukidanju? Odgovor zacijelo ne zadire u sferu dubljeg političkog promišljanja, već je bio odraz spoznaje da pretjerana represija nad *Poletom* ne bi među mladima imala dobar odjek. Kad je list na prijelazu iz sedamdesetih u osamdesete stekao ugled u javnosti, više nije bilo političara koji je bio spreman preuzeti stigmatu njegovog „grobara“. Uz to, politički su krugovi očito procijenili da bi ukidanje lista moglo dovesti do radikalizacije mlade generacije i pojave ilegalnih listova, kako se to već događalo u komunističkoj Poljskoj. Zato je na djelu bilo pragmatično rješenje držanja i povremenog stezanja redakcijskih „uzdi“, uz toleriranje pokojeg ekscesa, kako bi se mladim čitateljima davao privid slobode.

Zaključak

Nastavši 1976. kao aktivistički projekt, kao što su to bila i dotadašnja omladinska glasila, tjednik *Polet* od samoga je početka bio pod dvostrukom političkom kontrolom. S jedne strane, brigu o njegovom držanju političke linije vodilo je kao osnivač rukovodstvo omladinske organizacije. Mahom je to činio preko svoga Predsjedništva kao operativnog tijela, imenujući i smjenjujući glavne urednike, ponekad i cijela uredništva. Predsjedništvo je krajem 1970-ih i početkom 1980-ih godina *Polet* često imalo na svom dnevnom redu. O listu se raspravljalo i na tematskim sjednicama RK SSOH, gdje su usvajane i smjernice uređivačke politike.

U praksi je važniju ulogu od savjetodavne imao i Savjet lista, koji je prvi puta оформljen 1981., jer su tu mišljenja o ostvarivanju *Poletovih* aktivistički zadataka davali predstavnici svih društveno-političkih organizacija. Kad je Savjet 1985. došao u izravan

86 Detaljnije o tome vidjeti u knjigama Dušana Bilandžića *Hrvatska moderna povijest*, Golden marketing, Zagreb 1999. i *Povijest izbliza – memoarski zapisi 1945–2005*, Prometej, Zagreb 2006., Ive Goldsteina *Hrvatska 1945–2011*, EPH Media, Zagreb 2011. i Zdenka Radelića *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.–1991.* Školska knjiga – Hrvatski institut za povijest, Zagreb 2006.

sukob s omladinskim rukovodstvom, njegova je funkcija ponešto marginalizirana, a ono što nije odgovaralo osnivaču i redakciji često nije ni došlo do javnosti.

Indikativno je da je Predsjedništvo RK SSOH do sredine 1980-ih godina kadrovanje u *Poletu* obavljalo isključivo po političkim načelima. No, u slučaju uredništva predvođenog Mladenom Babunom, kad su sukobi prerasli omladinske okvire, argumentacija za intervenciju potražena je u poslovnim rezultatima. Bio je to i dokaz da su se počele mijenjati političke okolnosti, jer je ideološko etiketiranje u doba intenzivne gospodarske krize imalo sve slabiji odjek.

Još je važniju ulogu u kontroli *Poletovih* sadržaja imalo republičko partijsko rukovodstvo. Međutim, ono u pravilu nije istupalo kao političko tijelo jer se iz tek djelomično dostupne arhivske dokumentacije može zaključiti da je *Polet* u samo dva navrata bio formalna točka dnevnoga reda Predsjedništva CK SKH. Javna izjašnjenja o listu, koja su se uglavnom svodila na ideološke kritike zbog „nedovoljne budnosti“ i „antisamoupravnih tendencija“, preuzeli su vodeći partijski dužnosnici, dajući tako i smjernice omladinskim dužnosnicima i medijima za političko vrednovanje lista.

Ozbiljne ideološke optužbe na račun *Poleta* iznio je već 1978. Vladimir Bakarić, najveći hrvatski partijski autoritet. Bio je to i svojevrstan prekid političkog „lovostaja“ prema mladim novinarima. Izravniji je i oštrij, inzistirajući i na žurnim sankcijama za neposlušne urednike, bio sekretar CK SKH Milutin Baltić. On je bio inicijator smjene dvojice glavnih urednika, a pokušao je i vratiti *Poletov* koncept u prvotne aktivističke okvire. Baltić je u prosincu 1979. tražio da u redakciji u cilju efikasnije kontrole sjede i iskusni omladinski aktivisti, koji bi bili u stalnom kontaktu s rukovodstvom.

Listom se puno bavio i Stipe Šušvar, koji to nije činio na Baltićev „batinaški“ način, već okupljanjem istomišljenika, od kojih su neki bili instalirani u Savjet lista, ali i mentorskim stavom prema mladim novinarima. *Polet* je pune dvije godine, u čemu mu je pomoglo i tadašnje omladinsko rukovodstvo, bio pod njegovom kontrolom, postavši na taj način i najglasnijim i najagresivnijim „čuvarom revolucionarnih tekovina“. Promjenom odnosa snaga u partijskom vrhu, primat je 1985. preuzela reformska linija, koja se tih godina okupljala oko Mike Špiljaka. Tako je „štafetnu palicu“ partijskog mentora lista preuzeo i Ivo Družić, koji je u Predsjedništvu CK SKH bio zadužen za rad s mladima.

Posljednje su se godina *Poletova* izlaženja, budući da je bila riječ o dotiranoj i za tržišno poslovanje nespremljivoj tiskovini, poklapale s rasapom komunističkog sustava i jugoslavenske federacije. Politički se interes postupno odmicao od omladinskog tiska, tako da je 1990. i *Polet*, zajedno s omladinskom organizacijom kao svojim osnivačem, bio osuđen na tihi nestanak.

SUMMARY

Mechanisms of political control upon youth press in socialist Croatia. The case of *Polet* newsletter (1976–1990)

Polet, the most important newsletter of the youth in the late 1970s and the first half of the 1980s, was launched as an activist project, modelled after similar magazines in other communist countries. The political task of the magazine was to bring closer the objectives and values of the system to young generation. The magazine in the beginning fully fulfilled these criteria, but gradually started avoiding political control and, also by using the street language, became more provocative in its approach to the social reality. The magazine was also significant in the affirmation of liberal values, as well as in exposing the privileged political structures, and displaying the accumulated social problems.

The authorities have reacted to this approach with dual mechanisms of political control. The management of the regime's youth organization (Presidency of the RK SSOH) frequently controlled the concept and personnel in *Polet's* newsroom. All this was supervised by the League of Communists, whose senior officials in several cases personally asked for repressive measures against *Polet's* editors and journalists, and demanded that political affiliation would be the main criteria for the employment. After certain incidents, they removed editors in chief, and in some cases entire editorial boards. In 14 years nine senior editors were dismissed. In the mid 1980's *Polet* was put in a position to ignore the interests of the youth and to get involved in the struggle for power between fractions of the ruling Communist party. These were the reasons that *Polet* in the last years of the communist system, characterized by the gradual disintegration of the Yugoslav federation, was losing its importance, and shortly after shut down in the new political circumstances of the 1990.

Key words: Croatian Union of Socialist Youth (SSOH), Croatian League of Communists (SKH), self-management socialism, activism, youth newspaper, *Polet*, liberalization, political control, appointments, shifts